

- підвищення сталості грошової одиниці;
- оздоровлення фінансового стану підприємств і банків;
- підвищення ефективності державного регулювання грошового обігу та його нормалізація;
- зниження податкового тиску;
- відновлення довіри до фінансово-кредитних установ;
- посилення захисту внутрішніх інвесторів і прав кредиторів.

Одним із шляхів залучення довготермінових ресурсів і збільшення можливостей для довготермінового кредитування є злиття банківського бізнесу із страховими компаніями та пенсійними фондами, які акумулюють значні кошти населення. А це вимагає необхідності регулювання сфери діяльності цих бізнесів, впровадження адекватного нагляду та регулювання.

Сьогодні у банківській системі України особливо активізувалися процеси концентрації банківських капіталів шляхом злиття і поглинання банків. Разом з тим такі процеси вимагають складного організаційного та юридичного оформлення, пов'язаного зі зміною структури і правового статусу відповідних банківських установ. Однак, на наш погляд, чинних законодавчих положень для здійснення повноцінного контролю за процесом ще недостатньо.

На нашу думку, потребують вирішення питання правового регулювання діяльності банків на фондовому ринку, головним чином щодо створення умов для адаптації української банківської системи до особливостей економічного розвитку країни та специфіки функціонування вітчизняного фондового ринку. Особливо відчутною є відсутність законодавства щодо здійснення операцій з корпоративними цінними паперами, що істотно зменшує кількість фінансових інструментів, які може використовувати банк у своїй інвестиційній діяльності.

У цьому контексті важливо також удосконалити немонетарні інструменти грошової стабілізації, а саме: зниження податкового навантаження, створення ефективного антимонопольного конкурентного середовища, детінізація економіки і грошового обігу тощо.

Література

1. Мороз А.М. Банківські операції : підручник / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / за ред. А.М. Мороза. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 476 с.
2. Довгань Ж. Банківський капітал: суть і значення / Ж. Довгань // Вісник Національного банку України : журнал. – 1998. – № 7. – С. 18-20.
3. Алексеєнко М.Д. Капітал банку: питання теорії і практики / М.Д. Алексеєнко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 276 с.
4. Вісник Національного банку України : журнал. – 2006. – № 10.
5. Бюлетень Національного банку України. – 2001. – № 1.
6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.economy.in.ua>.
7. Виткович Л. Іноземний капітал в банках: за і проти / Л. Виткович // Поступ. – 2001. – № 103. – 7-8 липня.
8. Борщ Л.М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи / Л.М. Борщ. – К. : Вид-во "Знання", 2002.
9. Димовський А. НБУ повністю контролював валютний ринок / А. Димовський, Н. Костенко, І. Рудий // Галицькі контракти. – 1997. – № 7. – С. 57-59.
10. Пересада А.А. Управління банківськими інвестиціями : монографія / А.А. Пересада, Т.В. Майорова. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 388 с.

11. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
12. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uab.com.ua>.
13. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.aub.com.ua/ua/rating>.
14. Денисенко М.П. Інвестиційний клімат України та напрями його подальшого покращення / М.П. Денисенко, А.П. Гречан // Проблеми науки. – 2005. – № 12. – С. 32-40.
15. Реверчук С.К. Банківське виробництво в Україні і світі: послуги і продукти / С.К. Реверчук // Діловий Вісник : журнал ТПП України : журнал ТПП України. – 2005. – № 9. – С. 24-25.

Гомонай І.В. Основные факторы и этапы развития банковского инвестирования в Украине

Очерчена економічна сутність інвестицій з урахуванням отечественного і зарубіжного опыта развития инвестиционного процесса в современных условиях. Осуществлен анализ основных этапов и факторов влияния на развитие банковской инвестиционной деятельности в Украине. Определены задачи формирования инвестиционного капитала банков и основные стимулирующие факторы, активизирующие банковское инвестирование

Ключевые слова: банковское инвестирование, факторы и этапы банковского инвестирования в Украине, кредитные инструменты инвестирования.

Homonay I.V. The basic factories and stages of development bank investment in Ukraine

It is outlines the economical essence of investments with introductions native and foreign experience of development investment process at the modern conditions. It is realizes the analyze the basic factories and stages of influence at the development of bank investment activities in Ukraine. It is analyzes the assignments forming of investment banks capital and the general stimulating factors that activating banking investment

Keywords: bank investment, factories and stages of bank investment in Ukraine, credit instruments of investment.

УДК 336.763.2

Здобувач І.В. Гончарук¹ – Львівська КА

СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Здійснено періодизацію становлення та розвитку ринку цінних паперів. Дослідження неорганізованого сектору РЦП свідчать, що регулюючий вплив держави на його функціонування є дуже обмеженим, а це дає змогу реалізовувати різні "тіньові" схеми економічної діяльності. Доведено, що реальне становлення РЦП розпочалося з емісії облігацій внутрішньої державної позики. Діюча система біржової торгівлі обмежує кількість її учасників, зменшує точність ринкової оцінки цінних паперів та перешкоджає вільному перетіканню капіталу в напрямку його найефективнішого використання.

Ключові слова: біржі, інвестиції, облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), перша фондова торговельна система (ПФТС), ринок цінних паперів (РЦП).

Постановка проблеми. Тривалий і складний трансформаційний процес економіки України визначив найбільш актуальні та не вирішені проблеми, до яких належить відсутність повноцінного ринку цінних паперів.

В українській економіці проблеми становлення ринку цінних паперів постійно залишаються на другому плані, що починає гальмувати поглиблення ринкових реформ у сучасних умовах.

¹Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук – Львівська КА

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу дослідженням розвитку ринку цінних паперів приділяли такі вчені-економісти: С.В. Глущенко, С. Румянцев, В. Семенюк, Г. Фетисов та ін. В останніх доступних публікаціях є матеріали щодо періодизації розвитку ринку цінних паперів [4, с. 17], використання ОВДП для покриття дефіциту бюджету [3, с. 126], підвищення індексу ПФТС [5, с. 24; 8] та ін. Проте, незважаючи на численні публікації з цієї тематики, ця проблема залишається до кінця не вирішеною і потребує подальшого наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є проведення періодизації розвитку ринку цінних паперів.

Результати дослідження. Становлення ринку цінних паперів в Україні доцільно розглядати у контексті трансформаційних процесів, які загалом визначали особливості його розвитку. У розвитку РЦП в Україні можливо виділити характерні ознаки, згідно з якими доцільно провести його періодизацію [4, с.17].

У період 1991-1994 рр. почалось формування засад РЦП через розробку й ухвалення Законів України "Про господарські товариства", "Про цінні папери і фондову біржу". Необхідно було створювати і розвивати майже всі складові РЦП в Україні. На початку приватизаційних процесів були відсутні механізми їх реалізації через використання фінансових інструментів РЦП, також не було системи обміну прав власності на цінні папери. Розвиток РЦП обмежувала наявність значної кількості державних регуляторів, які перешкоджали формуванню ринкових механізмів.

У період 1996-1999 рр. відбулось реальне становлення та розвиток інститутів, інструментів та механізмів РЦП. Особливо важливим було створення системи реєстрації прав власності на цінні папери, розкриття інформації про емітентів та професійних учасників РЦП, нагляду та дотримання законодавства. Формування РЦП значною мірою було обумовлене масовою приватизацією, яка мала значні концептуальні вади. Внаслідок приватизації через використання сертифікатів з'явилося понад 30 млн власників акцій, проте вони не принесли підприємствам ніяких додаткових коштів для розвитку. Надалі відсутність реальних доходів для більшості власників акцій приватизованих підприємств призвело до їх масової купівлі великим капіталом та до перерозподілу власності.

Період розвитку РЦП в Україні почався з 2000 р. за умов макроекономічної стабілізації та початку сталого економічного зростання. Реальна дохідність фінансових інструментів РЦП в умовах зниження інфляції почала зростати, що підвищило їх привабливість з боку інвесторів. Завершення масової приватизації, зростання кількості акціонерних товариств та необхідність реалізації інвестиційних проектів було пов'язано зі зростанням масштабів діяльності РЦП та підвищенням вимог до нього. Обмежені можливості РЦП в Україні почали гальмувати розвиток національної економіки та її окремих сфер. Процес становлення та розвитку РЦП в Україні був невід'ємним від формування національної економічної системи, мав певні особливості та здійснювався двома шляхами: а) становлення ринку державних цінних паперів; б) використання РЦП у приватизаційних процесах.

Становлення ринку державних цінних паперів розпочалось із ухвалення Закону України "Про банки і банківську діяльність" від 19.03.1991 р., яким передбачено обслуговувати державний борг НБУ через розміщення облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) з подальшим їх погашенням та сплатою процентів. Зростаючі обсяги державного боргу потребували запровадження сучасних ринкових механізмів його обслуговування. У 1992-1997 рр. розмір дефіциту державного бюджету значно перевищував його допустимий розмір на 3 % в сучасних ринкових економіках і спричинив дестабілізацію монетарної сфери та економіки.

Величина дефіциту зведеного бюджету України у 1992 р. сягала 13,8 %, у 1994 р. – 8,9 %, у 1997 р. – 6,6 %. Однак в Україні не був сформований ефективний механізм обслуговування державного боргу і використання залучених коштів на розвиток економіки. До 1997 р. бюджетний дефіцит постійно стимулював високу інфляцію. Жорстке регулювання державних витрат призвело до профіциту бюджету у 2000 та 2002 рр., що обмежило можливості економічного розвитку економіки. Процес перетворення бюджетного дефіциту в державний борг пов'язаний із запозиченням коштів із недержавного сектору економіки.

Реальне становлення РЦП почалося з емісії ОВДП, що мало на меті становлення ринкових механізмів обслуговування державного боргу через залучення інвесторів із недержавного сектору економіки. У перший період емісія ОВДП постійно зростала, що було пов'язано з їх високою дохідністю. Це сприяло "переливу" коштів з реального сектору в запаси державних цінних паперів та побудові "фінансових пірамід".

Розміщення державних цінних паперів у 1997-1998 рр. могло б покрити зростаючі державні видатки, проте це не вдалось, оскільки зростання процентних ставок з ОВДП призвело до відволікання банківських резервів у запаси державних цінних паперів, до зростання позичкового процента, скорочення банківського кредитування, зниження рівня грошово-кредитної мультиплікації. Тому пропозиція грошей виявилася недостатньою, щоб задовольнити всі потреби в платіжних засобах і погасити наявні боргові зобов'язання [2, с.18]. Впродовж останніх 10 років НБУ проводить операції розміщення державних цінних паперів на первинному ринку, їх погашення та виплату доходу за ними.

У 2005-2007 рр. структура розміщення ОВДП, терміни їх обігу були майже однаковими. У 2007 р. було проведено 28 аукціонів та залучено до Державного бюджету України 3622,9 млн грн, що у 2,3 раза більше ніж у 2006 р. За рішенням Міністерства фінансів України 137 аукціонів не були проведені через невідповідність цінових пропозицій і реальної вартості грошових коштів, а також через відсутність заявок на придбання ОВДП.

У 2008 р. ця тенденція зберігається. Середньозважена дохідність державних цінних паперів із початку 2008 р. збільшилась на 1,53-процентного пункту. Однак активність інвесторів на ринку державних цінних паперів залишається низькою. Уряд України не вживає необхідних заходів для розвитку ринку державних цінних паперів як важливого елементу фінансового ринку та однієї із передумов фінансової стабілізації, про що свідчать такі дані [1,

с. 20-24]: випущені ОВДП сконцентровані у переважно невеликої групи інвесторів; непривабливі умови первинного розміщення не сприяють залученню широкого кола інвесторів, і передусім – вітчизняних; у 2007 р. знизилась зацікавленість нерезидентів у придбанні державних цінних паперів; обсяг ОВДП у власності нерезидентів протягом II кварталу 2008 р. зменшився на 27,2 % – до 1724,9 млн грн; у 2006 р. у власності нерезидентів знаходилося державних цінних паперів на суму 3,4 млрд грн, а станом на 01.01.2008 р. – на суму 2,1 млрд грн; у I півріччі 2008 р. Міністерство фінансів України під час первинного розміщення ОВДП залучило до бюджету лише 436,72 млн грн; з початку 2008 р. через нестабільність на світових фінансових ринках зменшилась участь іноземних інвесторів на ринку державних цінних паперів.

За умов низької рентабельності реального сектору економіки грошові потоки почали повертати для інвестування в ОВДП, які гарантували вищий стабільний дохід. Деякі економісти вважають, що у 1996-1998 рр., коли формувався РЦП, використання ОВДП для покриття дефіциту бюджету дало можливість побудувати фінансову "піраміду", яка лише відстрочила фінансову проблему до 1998 р. Протягом двох років стабільність формування гривні забезпечувалась державними облігаціями, що дало можливість багатьом комерційним банкам заробити значні кошти. З початком Азійської фінансової кризи від побудови фінансових пірамід постраждали дрібні банки, а частина облігацій була пролонгована шляхом конверсії ОВДП на пізніші періоди [3, с. 126].

На мою думку, потрібні прогнозовані дії українського Уряду під час встановлення дохідності державних цінних паперів, яка б відповідала ринковим умовам, варто прискорити створення інституту первинних дилерів та запровадити фондові інструменти для залучення коштів фізичних осіб. Також державні цінні папери у світі є не лише найбільш надійними, вони є орієнтиром для встановлення дохідності та корпоративних запозичень, тому в Україні відсутність прозорого та ліквідного ринку державних цінних паперів є перешкодою розвитку корпоративного сегмента фінансового ринку.

Використання РЦП у приватизаційних процесах є характерною особливістю його розвитку в Україні. У перший період приватизаційних процесів в Україні було зроблено спробу використати класичні для ринкових економік механізми фондової біржі. Більше половини доходів державного бюджету залучались за рахунок приватизації і через механізми РЦП. Проте з 2000 р. було вибрано конкурентну модель приватизації, що обмежило роль РЦП та зменшило надходження до державного бюджету.

Незважаючи на збереження у 2005 р. провідних позицій на біржовому ринку України, обсяг торгів на українській фондовій біржі (УФБ) порівняно з 2004 р., зменшився у 1,9 раза та становив 780,6 млн грн, що було спричинено політичними та ринковими чинниками, зокрема скороченням кількості об'єктів приватизації, відсутністю торгів протягом перших чотирьох місяців через введення мораторію у сфері приватизації Верховною Радою України та ін. Однак у травні 2005 р. було зафіксовано найбільший обсяг торгів – 475,3 млн грн, що обумовлено укладанням угод у секторі приватизації.

Зниженням обсягів продажу цінних паперів, зокрема і в секторі приватизації, характеризується 2006 р., що становив лише 22,8 %, порівняно з по-

казником 2005 р. У секторі приватизації було продано 0,33 %-й пакет акцій ВАТ "Міттал Стіл Кривий Ріг", вартість якого становила 56,3 млн грн. У 2007 р. обсяги торгів на ринку акцій знижуються в 1,9 раза. У секторі приватизації було продано 0,17 %-й пакет акцій ВАТ "Міттал Стіл Кривий Ріг", вартість якого становила 45,38 млн грн. Тенденція щодо різкого зменшення обсягів торгів, зокрема на ринку приватизації, зберігається і у 2008-2010 рр. [8]. Отже, зберігається тенденція зменшення пропозиції об'єктів приватизації, які належать до державної власності, до скорочення обсягів торгів на УФБ та її філіях.

Різке скорочення обсягів продажу акцій підприємств, що приватизуються, на фондових біржах призвело до нерівності в розподілі майна та руйнування конкурентного середовища. Для підвищення ефективності процесу приватизації, збільшення надходжень від приватизації, розширення доступу дрібних інвесторів необхідно розробити та прийняти законодавчі акти у сфері розвитку корпоративного управління, фондового ринку та вдосконалити механізм приватизації.

Указом Президента України від 24.11.2005 р., № 1648 було затверджено План заходів Фонду державного майна України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, в якому було передбачено [7, с. 19] підвищення прозорості процесу приватизації, зростання капіталізації підприємств у процесі приватизації та збільшення надходжень від приватизації; вдосконалення правових засад приватизації; розроблення нормативно-правових актів із питань приватизації та РЦП; зміна стратегії управління корпоративними правами держави.

РЦП в Україні розвивається на організованому та неорганізованих секторах. Організований сектор РЦП розвивається через посилення регулюючих функцій держави. Проте, незважаючи на зростання регулюючих функцій держави, частка організованого ринку в Україні так і не перевищила 10 %. Торгівлю цінними паперами на організованому ринку в Україні здійснюють вісім фондових бірж та дві торговельно-інформаційних системи. Проте обсяги торгів на організованому ринку зростають відносно низькими темпами. За даними ДКЦПФР, в Україні з восьми сотень торговців цінними паперами на організованому фондовому ринку працюють лише 5-10 % [6, с. 7]. Таким чином, структура РЦП в Україні докорінно відрізняється від ринків у сучасних економіках.

У структурі організованого ринку понад 90 % займають угоди на ПФТС. Перша фондова торговельна система Фондової біржі (ПФТС) є комплексом організаційних, нормативних, програмно-апаратних та технічних рішень. Технологічно вона складається з "Ринку котирувань" та "Ринку заявок". З квітня 2007 р. на ПФТС запроваджено в експлуатацію нове програмне забезпечення для проведення спеціальних аукціонів із розміщення та викупу цінних паперів, яке дає змогу: торгувати дохідністю або ціною; покупцю – виставляти необмежену кількість заявок; продавцю – визначати критерії проведення аукціону; укладати угоди за ринковою ціною.

Індекс ПФТС розраховується щоденно за результатами торгів із використанням середньозваженої ціни за угодами. У "кошик" входять найбільш

ліквідні акції, за якими здійснюється найбільша кількість угод. Суть індексу ПФТС полягає в оцінці середньозважених цін акцій "індексного кошика" щодо базового періоду. До "індексного кошика" входили цінні папери таких підприємств [9]: Західенерго (ZAEN), Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча (ММК), Дніпроенерго (DNEN), Укрнафта (UNAF), Центренерго (CEEN), Інтерпайп (Нижньодніпровський трубопрокатний завод) (NTR), Укртелеком (UTEL), Райффайзен Банк Аваль, Мотор Січ (MSICH), Азовсталь (AZST), Донбасенерго (DOEN), Концерн Стірол (STIR), Київенерго (KIEN), Луганськтепло, Полтавський ГОК (PGOK), Маріупольський завод тяжкого машинобудування (MZVM), Сумське машинобудівне НПО ім. Фрунзе (SMASH). Індекс ПФТС, який характеризує динаміку цін на "блакитні фішки", у 1997-2008 рр. характеризується як періодами зростання, так і періодами змінювання та зниження (рис.).

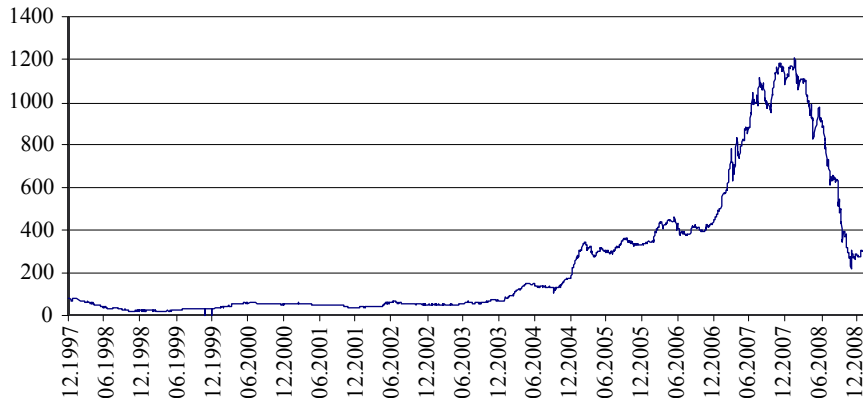

Рис. Динаміка індексу ПФТС у 1997-2008 рр.

Індекс ПФТС найповніше відображає стан фондового ринку України. У 1997-2006 рр. він знаходився на незмінному рівні – 200 пунктів. У 2007 р. відбулося різке підвищення індексу ПФТС, вище від рівня 1000 пунктів, що пов'язано зі значним підвищенням капіталізації РЦП, надлишку ліквідності, сприятливої економічної кон'юнктури для українських експортерів на світових ринках та надходженням від іноземних інвесторів [5, с. 24]. За умов світової фінансової кризи у 2008 р. індекс ПФТС досягнув абсолютного мінімуму – 250, а до 2010 р. зріс до 579, проте він ще майже вдвічі нижчий від докризового рівня. Проте індекс ПФТС є недостатньо представницьким і розраховується на підставі цих 16 підприємств. Закономірним є розширення кошика підприємств для формування індексу ПФЕС, спроможного повніше відображати динаміку РЦП.

На неорганізованому або позабіржовому РЦП в Україні обертаються понад 90 % усіх цінних паперів, використовуються не зареєстровані на біржі угоди, угоди через посередників та інструменти інституційних інвесторів через комп'ютерні мережі. На РЦП України спостерігаємо безпрецедентне явище, пов'язане більш ніж із 10-разовим переважанням на ньому гіпертрофованого неорганізованого сегмента над організованим. При цьому багато угод з

цінними паперами здійснені на неорганізованому сегменті фондового ринку, не пов'язані з реальним інвестуванням підприємств і нерідко мають цілі вирішення окремих завдань бізнесу.

Дослідження неорганізованого сектору РЦП свідчать, що регулюючий вплив держави на його функціонування є дуже обмеженим, а це дає змогу реалізувати різні "тіньові" та "сірі" схеми економічної діяльності.

Висновки. У сучасних умовах з об'єктивних та суб'єктивних причин доступ більшості цінних паперів (більше ніж 90 %) на фондових біржах є закритий. Окрім цього, сучасний організаційний та технічний стан фондових бірж не дає змоги якісно здійснювати операції навіть з обмеженою кількістю цінних паперів. Наразі в Україні відсутній єдиний біржовий торговельно-інформаційний простір, він існує лише фрагментарно. Дюча система біржової торгівлі обмежує кількість її учасників, зменшує точність ринкової оцінки цінних паперів та перешкоджає вільному перетіканню капіталу в напрямі його найефективнішого використання.

Література

1. Бюлетень Національного банку України. – 2010. – № 9. – С. 20-24.
2. Глазьев С. Грядет ли новый финансовый кризис в России / С. Глазьев // Вопросы экономики : всероссийский ежемесячный журнал. – 2000. – № 6. – С. 32-38.
3. Глушенко С.В. Становлення вторинного ринку корпоративних цінних паперів в Україні / С.В. Глушенко // Наукові праці НДФІ : наук. зб. – 1999. – Вип. 7. – С. 65.
4. Гроші та кредит : підручник / М.І. Савлук та ін. / за ред. М.І. Савлука. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 604 с.
5. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2005 р. // Ринок цінних паперів України. – 2006. – № 7-8. – С. 3-88.
6. Румянцев С. Проблемні питання діяльності ІСІ / С. Румянцев // Цінні папери України. – 2008. – № 11 (503). – С. 8-11.
7. Семенюк В. Посилення ролі фондового ринку та корпоративного управління у підвищенні капіталізації підприємств та збільшенні надходжень від приватизації / В. Семенюк // Ринок цінних паперів України. – 2006. – № 5-6. – С. 17-23.
8. Фетисов Г. О мерах преодоления мирового кризиса и формированию устойчивой финансовой системы / Г. Фетисов // Вопросы экономики. – 2009. – № 5.
9. Українська фондова біржа. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrse.kiev.ua/>.
10. Охарактеризовано основні напрями регулювання, розвитку ринку цінних паперів в Україні та виділено характерні ознаки, згідно яких проведено його періодизацію.
11. The basic directions of regulation, capital market development and increasing its efficiency in Ukraine and selected attributes, which are held by his periodization.

Гончарук І.В. Становлення ринку цінних паперів в Україні

Проведена періодизація становлення і розвитку ринку цінних паперів. Исследования неорганизованного сектора РЦБ свидетельствуют, что регулирующее воздействие государства на его функционирование является очень ограниченным, а это позволяет реализовывать различные "теневые" схемы экономической деятельности. Доказано, что реальное становление РЦБ началось с эмиссии облигаций внутреннего государственного займа. Действующая система биржевой торговли ограничивает количество ее участников, уменьшает точность рыночной оценки ценных бумаг и препятствует свободному перетоку капитала в направлении его наиболее эффективного использования.

Ключевые слова: биржи, инвестиции, облигации внутреннего государственного займа (ОВГЗ), первая фондовая торговая система (ПФТС), рынок ценных бумаг (РЦБ).

Goncharuk I.V. Formation securities market in Ukraine

In the article the periods of formation and development of securities market. Informal Sector Research MPS show that regulatory impact on the state of its functioning is very limited, and it allows to realize different "shadow" schemes of economic activity.

It is shown that the actual formation of MPS began to issue T-bills. The current stock trading system limits the number of participants reduces the accuracy of market valuation of securities and prevents the free flow of capital towards its most efficient use.

Keywords: exchange, investments, bonds bills (government bonds), First Securities Trading System (PFTS), the stock market (MPS).

УДК 630*6

*Ст. викл. О.І. Горохівський, канд. екон. наук –
Академія муніципального управління АМУ, м. Київ*

**МЕХАНІЗМИ ЗНИЖЕННЯ НЕЛЕГАЛЬНОГО ОБІГУ
ЛІСОПРОДУКЦІЇ**

Розглянуто проблему нелегального обігу лісопродукції. Визначено основні фактори впливу, які призводять до корупції у лісовому секторі. Проаналізовано вітчизняне законодавство та публікації експертів Світового банку, на основі яких визначено корупційні ризики у сфері лісокористування України. Запропоновано сукупність інструментів зменшення нелегального обігу лісопродукції в Україні.

Ключові слова: механізми, нелегальний обіг, корупція, лісопродукція.

Корупція гірше проституції. Проституція ставить під загрозу моральність однієї людини, корупція ставить під загрозу моральність цілої країни.

Карл Краус

Вирішення проблеми сталого управління лісами є непростим завданням. Політичні процеси в лісовому секторі, завдяки яким досягаються інтереси домінуючих груп осіб, відбуваються не прозоро. Часто трапляється, що використання державних лісів погоджено за закритими дверима без відомо або згоди зацікавлених сторін, яких ізолюють від процесів дискусії та консультацій. Громадські інтереси біднішої частини населення, які значною мірою залежать від лісів, зневажають на користь особистих потреб еліти. Нещодавня поява в засобах масової інформації листа [1] працівників лісового господарства Президента України щодо корупційних дій нинішнього голови Державного агентства лісових ресурсів тільки підтримують викладене вище.

Зрозуміло, що потрібні кроки в напрямі покращення політики та практики у лісовому секторі мають бути зроблені задля того, щоб посадові особи лісової галузі були більш відповідальними та підзвітними. Це передбачає вдосконалення механізмів регулювання лісокористування на всіх етапах заготівлі та обігу лісопродукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема нелегальної заготівлі деревини і корупції в лісовому секторі останнім часом привертає дедалі більшу увагу міжнародних організацій та наукових кіл у зв'язку з тим, що вона призводить до значних економічних та екологічних втрат країн. Багато публікацій з вирішення цієї проблеми вийшло з-під пера експертів Світового банку, ФАО та ін. В Україні цьому питанню також приділяють дедалі більше уваги у зв'язку із необхідністю пристосування національного законодавства

до вимог світової спільноти, а також з метою екологічно безпечного, сталого розвитку лісової галузі. Зважаючи на це, подальші дослідження механізмів зменшення нелегального обігу лісопродукції є необхідними і важливими.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі [2] корупцію пов'язують з недоліками правової системи, зокрема з недоліками законів і недоліками їх дотримання.

Недоліки законів – це конфлікти в правових нормах, в яких "встановлені права на ресурси не відповідають уявленням людей"; порушення, які неможливо виявляти, коли закон прописаний так, що його важко виконувати; недостатньо серйозні стягнення, які не можуть стримувати від злочинної поведінки. Недоліки дотримання законодавства – це неефективне розв'язання конфлікту, несправедливе застосування закону, зокрема упередженість, заступництво та корупція; невиконання законів установами, що працюють у лісовому секторі; відсутність контролю дотримання законів за межами лісового сектору.

Як засвідчують дослідження експертів Світового банку [3, 4], в Україні підзаконні акти не відповідають реаліям часу та основним законам у цій галузі. Усі процедури в лісовому господарстві регулюються більш, ніж одним нормативним актом. Деякі регуляторні підзаконні акти мають статус "тимчасових", проте діють протягом тривалого часу (наприклад, тимчасовий порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів вже діє 4 роки). Листи, рекомендації та роз'яснення Держагенства лісових ресурсів мають не рекомендаційний, а обов'язковий характер. Підзаконні акти фактично встановлюють додаткові обов'язки для посадових осіб та лісокористувачів. Зокрема, для отримання сертифіката про походження лісоматеріалів Наказ Держагенства передбачає необхідність подання додаткових двох документів.

Законодавство України є неефективним у частині зловживань при виділенні ділянок під житлову забудову на землях лісового фонду, заготівлю деревини в обхід загального порядку рубок головного користування тощо. Так, за проведеними дослідженнями експертів Світового банку, закони та порядки, які діють у лісовому секторі України ускладнюють доступ громад і бізнесу до використання лісових ресурсів. Так, повноваження органів лісового господарства щодо припинення/заборони підприємницької діяльності нечітко врегульовані в частині підстав і строків застосування цих заходів. Окрім цього, законодавство України передбачає спрощений порядок притягнення до адміністративної відповідальності. Це дає право адміністративному органу без складання протоколу про адміністративний проступок і без прийняття постанови у справі стягувати штрафи на місці вчинення проступку, що водночас створює можливості для недобросовісних посадових осіб отримувати гроші від порушників без оформлення квитанцій [3].

Окрім цього, прослідковується непрозорість у діяльності державних лісогосподарських підприємств. У відкритих джерелах недостатньо відповідної інформації, процедури залучення громадськості до здійснення лісової політики неврегульовані. Ситуація погіршується непрозорим механізмом оплати праці і низьким її розміром. Державні чиновники в лісовому секторі отримують порівняно низьку заробітну платню (в середньому 1787 грн у 2010 р.),